

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1941 kl. 11 f. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av återremiss av utskottets utlåtande nr 7 över väckt motion angående inrättande av ett nordiskt institut med uppgift att fördjupa och stärka den nordiska samhörigheten.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 67, hemställde herrar *Wagnsson* och *Elmgren*, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning snarast möjligt av frågan om skapandet av ett nordiskt institut med uppgift att fördjupa och stärka den nordiska samhörigheten. *Motionen.*

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen inhämtades yttranden av kanslern för rikets universitet, skolöverstyrelsen och folkuniversitetsföreningen. Dessa yttranden äro refererade i utskottets utlåtande nr 7. *Yttranden.*

Inom andra kammaren har en motion, nr 102, av enahanda innehåll väckts av herr *Hoppe* m. fl. och hänvisats till dess tredje tillfälliga utskott, vilket utom att infordra yttranden över motionen av kanslern för rikets universitet och skolöverstyrelsen berett föreningen Norden, folkbildningsförbundet och samverkande bildningsförbunden tillfälle att yttra sig. Utskottet har därjämte mottagit uttalanden i ämnet från västsvenska kretsen av föreningen Norden samt Gripsholms folkhögskola, vilka ur olika synpunkter biträda syftet med motionen. *Motion nr 102 i andra kammaren samt yttranden.*

Föreningen Norden anför i huvudsak följande: Frågan om upprättande av en central anstalt för nordisk verksamhet i Sverige hade under en följd av år varit föremål för föreningen Nordens synnerliga intresse och omfattande arbete. Uppmärksamheten på betydelsen av en dylik anstalt hade ursprungligen väckts genom den verksamhet, som av den danska föreningen Norden bedrivs å den föreningen tillhöriga egendomen Hindsgavl på Fyen.

Med hänsyn till erfarenheterna av hur en dylik anstalt kan utgöra en nordisk krafikälla och sprida sina verkningar i vida kretsar upptogs redan för åtskilliga år sedan inom svenska föreningen Norden frågan, huruvida icke föreningen borde söka upprätta en liknande anstalt även i Sverige. Underhandlingar upptogs med övriga föreningen Norden, och det konstaterades, att intresset för tankens förverkligande förefunnes även hos dessa föreningar.

Sedan ett grundkapital på olika vägar erhållits för ändamålet, upptogs arbetet med anskaffande av lämplig egendom. Omfattande undersökningar och utredningar gjordes och åtskilliga förslag övervägdes. Huvudprincipen för

det planerade svenska "Hindsgavl" var, att anstalten borde vara belägen å en från storstadens buller fredad plats med goda kommunikationer och helst därjämte i ett område med rika kulturminnen. Inom denna anstalt skulle sommartid företrädesvis förläggas nordiska kurser, där skulle inrättas studiehjem för de personer, vilka önskade fördjupa sig i nordiska ämnen, och vintertid kunde anordnas folkhögskolekurser med elever från samtliga nordiska länder.

Genom ett uppslag att för ändamålet få disponera Vadstena slott vidgades emellertid perspektivet. Enär staten vore ägare av de ifrågavarande byggnaderna, måste en samverkan förutsättas äga rum i första hand mellan staten och föreningen Norden. För att få än vidare bas för verksamheten borde emellertid ifrågasättas, om ej institutioner och sammanslutningar för folkbildningens främjande vore villiga att dessutom inträda som medintressenter. Utöver syftet att ordna nordiska möten och upprätta en nordisk folkhögskola borde den tilltänkta institutionen bereda möjlighet för fria studier av akademisk art.

En närmare undersökning av genomförbarheten av de sålunda vidgade planerna ansåges böra tillkomma statsmakterna. En underdånig framställning i detta syfte avlämnades av föreningen Nordens styrelse till Kungl. Maj:t den 9 november 1938. Styrelsen hemställde därvid i underdånighet att Kungl. Maj:t täcktes låta föranstalta om närmare utredning angående möjligheterna att göra Vadstena till en centralpunkt för nordiskt tänkande, nordiskt kulturellt samarbete och nordiskt folkbildningsarbete.

Styrelsen hade anledning hoppas, att detta ärende utan längre uppskov skulle upptagas till behandling. Det hade berett styrelsen besvikelse att dess förslag ännu icke lett till åtgärder.

Styrelsen uttalade i fortsättningen sin synnerliga tillfredsställelse, att frågan om ett nordiskt institut i Sverige nu upptagits även genom motioner i riksdagen. Denna omständighet bekräftade att den tanke, varmed föreningen Norden varit sysselsatt, vore en levande och betydelsefull tanke. Styrelsen ämnade för sin del icke släppa densamma, detta så mycket mindre som vissa medel för ändamålet redan vore avsatta och förslag om samarbete med andra folkliga sammanslutningar och med de övriga nordiska länderna mötts med intresse. Styrelsen hade ock haft till övervägande att söka lösa uppgiften provisoriskt och i mindre skala. En början i denna riktning vore gjord bl. a. genom anordnande av en "Nordisk kurs" på Vår Gård i Saltsjöbaden under mars månad innevarande år. Planen för denna kurs vore utarbetad i samverkan med representanter för de större folkrörelserna, och som deltagare uttoges yngre personer från de nordiska länderna, vilka väntades komma att intaga ledande ställningar i folkrörelsernas organisationer. Kursprogrammet upptog föreläsningar, diskussioner och studiebesök, företrädesvis avseende viktigare sociala, kulturella och ekonomiska förhållanden i Norden.

En samverkan med staten, varigenom den blivande institutionen kunde vinna större stadga och dess verksamhet erhålla ökat omfång, syntes styrelsen alltjämt önskvärd. Från regeringen och riksdagen hade vid upprepade tillfällen deklarerats, att det nordiska samarbetet bör främjas och fördjupas. Det låge makt uppå att dessa försäkringar följas av praktisk handling, även om därvid krävdes offer.

Det kunde måhända invändas, att under nu rådande ekonomiska läge tiden icke vore den rätta att ifrågasätta utgifter för nya ändamål och att därför tanken på en nordisk institution borde uppskjutas till bättre tider. Häremot torde kunna hävdas, att just i denna tid vore det av högsta vikt, att en insats göres för nordisk rätt och kultur, för nordisk samhällsåskådning och nordisk samhörighet. Uppenbart vore, att Sverige i detta ögonblick har en förpliktelse i fråga om hävdande av nordisk samhörighet, som icke borde svikas. Den utredning, som nu ånyo ifrågasättes, borde påskyndas, så att man snarast kunde erhålla uppfattning om, huruvida staten vore villig att inträda i arbetet. Vid utredningen borde Vadstenaförslaget enligt styrelsens uppfattning upptagas till prövning. Men givetvis kunde andra alternativ komma i fråga, om målet därigenom lättare och snabbare kunde nås. Styrelsen förutsatte som naturligt, att föreningen Norden bleve representerad vid en eventuell blivande utredning.

Folkbildningsförbundet framhåller, att förbundet städse varit intresserat av och behjärtat de i motionen framförda synpunkterna. Så hade förbundet ända sedan sin tillkomst vinnlagt sig om att även ordna föreläsningar av danska, finska och norska föreläsare över frågor, som beröra våra skandinaviska grannländer. I den av förbundet årligen utgivna föreläsningsskatalogen finnes även en förteckning intagen över skandinaviska föreläsare, som disponera större tid till föreläsningsresor i Sverige. Dessutom hade förbundet alltid stått i intimt samarbete med föreningen Norden, som även varit behjälplig med granskning och godkännande av föreläsare och i vissa fall bestatat deras resor.

Folkbildningsförbundet hade även med intresse tagit del av de olika uppslag som framkommit syftande till ett förstärkt nordiskt kulturellt samarbete, särskilt tanken på Vadstena slott som en lämplig Nordens högborg, där nordiska kongresser, kurser i olika, Norden gemensamt berörande frågor eller sådana, som kunde öka förståelsen för gemensam samverkan m. m., skulle kunna hållas. Folkbildningsförbundet skulle gärna se, att en sådan gemensam samlingsplats för nordiskt samarbete skapades. Något institut för nordisk vetenskaplig forskning ansåge förbundet däremot, att det ej vore lämpligt att inrätta. Vetenskaplig verksamhet bedreves lämpligast vid redan bestående institut.

Folkbildningsförbundet ville för sin del tillstyrka, att en allsidig utredning snarast möjligt bleve verkställd över vilka åtgärder, som kunna vidtagas för

ett stärkande och fördjupande av det nordiska samarbetet, och att härvid tanken på Vadstena slott som en nordisk samlingsplats beaktas.

Samverkande bildningsförbunden ha med instämmande helt i motionens syfte ansett, att en nordisk centralpunkt för kulturella strävanden och förbindelser borde skapas. Den vaknande känslan av nordisk samhörighet behövde odlas, krafter utbildas och inspireras. Nödiga utrednings- och övriga förarbeten borde äga rum i så god tid, att den åsyftade institutionen kunde upptaga sitt arbete vid första lägliga tidpunkt.

Vad de föreslagna anordningarna beträffar, ansåge förbunden, att en nordisk folkhögskola skulle kunna finna sin rätta förläggningsort vid ett dylikt institut. Det torde ej vara möjligt att anknyta den så ofta föreslagna nordiska folkhögskolan till en redan igång varande svensk folkhögskola, då den senare arbetade efter sina av erfarenheterna formade linjer.

Emellertid syntes det önskvärt, att det förslag till inrättande av ett folkuniversitet, som föreningen Norden i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1938 framlagt, beaktades vid en utredning om ett nordiskt institut. Det intresse, som folkuniversitetstanken vunnit hos bildnings- och studieintresserade delar av vårt folk, skulle säkerligen komma det föreslagna nordiska institutet till del, om detsamma gäve möjlighet för begåvade och kunniga ungdomar att komplettera hemorternas och de vanliga folkhögskolornas undervisning med studier på ett högre stadium och med nödig praktisk inriktning på förhandenvarande samhällseliga och nordiska frågor. Måhända vore det även möjligt att kombinera Folkuniversitetsföreningens uppgift härmed.

Som mötesplats för kurser och konferenser kunde det föreslagna institutet säkerligen komma att fylla en stor uppgift även för folkbildningsarbetet. Även om man finge taga i beräkning, att åtskilliga av våra folkrörelser, vilka ju i Sverige bära upp huvudparten av det folkliga bildningsarbetet, redan dreve egna skolor och att deras centrala bildningsarbete vore intimt knutet till resp. organisation, torde dock det nordiska institutet kunna bli en av samlingspunkterna för dem inbördes.

Då sedan länge skilda förslag och strävanden i den riktning motionärerna åsyfta framkommit och praktiserats, ansåge förbunden det önskvärt, att en eventuellt kommande utredning gör sig förtrogen med bl. a. det arbete för nordisk förståelse, som nedlagts vid Fredriksbergs folkhøjskole i Danmark under rektor C. P. O. Christiansens ledning liksom ock den Nordiska folkhögskolans i Genève verksamhet.

Andra kammarens beslut.

Andra kammaren har i enlighet med dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 5 i anledning av motion II: 102 såtillvida bifallit motionen, att kammaren för sin del beslutat, att från riksdagen en skrivelse till Kungl. Maj:t skall avlåtas med anhållan om utredning av frågan om fördjupande och stärkande av den nordiska samhörigheten.

Utskottets utlåtande.

För egen del anförde utskottet i sitt utlåtande nr 7 följande:

”Delade meningar råda knappast om önskvärdheten av att samhörigheten mellan de nordiska folken stärkes och fördjupas. Det skulle utan tvivel vara ägnat att främja detta syfte om en fast institution för samarbetet på folkbildningens område komme till stånd. Under nuvarande förhållanden möta emellertid synnerligen stora svårigheter att realisera tanken på ett nordiskt institut i Sverige vare sig i form av en folkhögskola eller annan institution. Det fria samråd mellan representanter för folkbildningsrörelsen i de nordiska länderna, som måste sökas för ett närmare utformande av tanken, torde i nuvarande läge vara i hög grad försvårat. En utredning av spörsmålet enbart från svensk och möjligen finsk sida utan nödig kontakt med för saken intresserade krafter från de övriga nordiska länderna skulle enligt utskottets mening icke skapa tillräcklig grund för ett lyckligt förverkligande av det i och för sig synnerligen behjärtansvärda uppslaget.

Då sålunda tidsläget för en sådan utredning måste anses särskilt ogynnsamt, hemställer utskottet,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.”

Mot utskottets beslut anfördes reservation av herr Leander.

Vid föredragning i första kammaren av utskottets utlåtande nr 7 visades ärendet åter till utskottet för förnyad behandling. Återremiss.

Utskottet, som med anledning av nämnda återremiss ånyo företagit ärendet till behandling, har tagit del av här ovan refererade till andra kammarens tredje tillfälliga utskott inkomna yttranden över motion II: 102 ävensom av sagda utskotts av andra kammaren bifallna utlåtande, nr 5, i anledning av nämnda motion. I detta utlåtande har ställning icke tagits till motionärernas önskemål om utredning snarast möjligt av frågan om skapandet av ett nordiskt institut, och det av andra kammaren bifallna yrkandet gäller en allmän utredning — utan angivande av närmare riktlinjer — av frågan om fördjupande och stärkande av den nordiska samhörigheten. Önskvärdheten av att samhörigheten mellan de nordiska folken stärkes och fördjupas har utskottet i sitt utlåtande nr 7 understrukit, men utskottet anser icke att tidsomständigheterna för en utredning i största allmänhet för detta syftes vinnande äro lämpliga. Utskottet får sålunda — med åberopande av vad utskottet i sitt utlåtande nr 7 anfört — hemställa,

Utskottet.

att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 maj 1941.

På utskottets vägnar:

KARL AUG. JOHANSON.

6   *Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande Nr 9.*

Närvarande: herrar *Karl Aug. Johanson, Härdin, Herman Ericsson, I. Persson, Leander, Bodin, Beck-Friis, Lindblom.*

Reservation

av herrar *Persson* och *Leander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att första kammaren i likhet med andra kammaren måtte endast såtillvida bifalla motionen, att kammaren för sin del beslutar, att från riksdagen en skrivelse till Kungl. Maj:t avlåtes med anhållan om utredning av frågan om fördjupande och stärkande av den nordiska samhörigheten.
